

גישתם האמביוולנטית של הרב צבי יהודה קוק ותלמידיו ל'תרבות הקמעות' בישראל

אוריאל ברק

במהלך תולדותיה של המיסטיקה היהודית עלתה לא אחת שאלת היחס של הוגים יהודים לשימוש בקמעות, בסגולות, בפרקטיקות מאגיות שונות ומגוונות, ופולמוסים לא מעטים נקשרו בה. הרצאתי היא חוליית המשך לדבריי בקונגרס העולמי החמישה עשר למדעי היהדות, שנערך בתחילת חודש אוגוסט 2009 באוניברסיטה העברית בירושלים. בקונגרס זה דנתי ביחסו הדיאלקטי של הרב אברהם יצחק הכהן קוק (הראי"ה) לקמעות, לסגולות ולשימוש בהם.

הרצאתי הנוכחית תתמקד בבירור גישתם האמביוולנטית של הרב צבי יהודה הכהן קוק (הרצי"ה) ובני חוגו ל'תרבות הקמעות' בישראל. במסגרת הדיון בנושא ייבחנו שורה של שאלות חשובות כגון: האם יש זיקה בין גישתם האידיאולוגית-פדגוגית של הרצי"ה ובני חוגו לבין יחסם ל'תרבות הקמעות' ומה טיבה; האם גישתם של הרצי"ה ותלמידיו הקרובים ל'תרבות הקמעות' חושפת היבטים חדשים הקשורים בנושא זה, שטרם נודעו במיסטיקה היהודית לדורותיה; באיזו מידה מקיימת גישתם האידיאולוגית של הרצי"ה ותלמידיו בנושא זיקת רצף והמשכיות עם גישתו התאולוגית של הראי"ה, ובאיזו מידה מבטאת עמדתו שינוי ומפנה מתפיסת אביו ורבו, ועוד.

בהרצאה זו אטען, כי הרצי"ה ותלמידיו משלבים במובהק שיקולים אידיאולוגיים ופדגוגיים בגישתם הביקורתית כלפי הנושא. השקפתם האמביוולנטית בנוגע ל'תרבות הקמעות' בישראל נשענת במישרין על זיהוייה של תקופתם כתחילת הגאולה, כלומר כראשיתו של עידן חדש בתולדות ישראל. הנחתם האידיאולוגית-פדגוגית היא, שכוח הפנימי של דורם דורש את בניין האמונה השכלי של היהודי ולא את השימוש באמצעים 'שטחיים' (כלשונם), ומכאן ייחודה של תפיסתם בנופה של ההגות היהודית המודרנית. כמו כן, אדון בנקודות שבהם מגלים הרצי"ה ותלמידיו שינויים ותמורות מתפיסת הראי"ה, ואעמוד על ההסברים לכך.

לסיכום, חקר גישתם האמביוולנטית של הרצי"ה ותלמידיו ל'תרבות הקמעות' בישראל מאפשר להכיר גישה מרתקת ובלתי טריוויאלית בהגות היהודית האורתודוקסית של המאה העשרים.